

VÄIKE-MAARJA KULTUURIMAJA 75

1.

EDUARD LEPPIK

Esimesi kultuuriloolisi ülesastumisi Väike-Maarjas oli kihelkonna koolmeistrite meeskoori esinemine. Koor harjutas kihelkonnakooli majas, vahel ka kirikumõisas ja on teada üks kord, mil ta seda koguni kirikus tegi. Siis tuli järg dramaturgia kätte. 1883. a. lavastas Jakob Liiv Väike-Maarja ajaloo esimese näidendi. Etendus anti Lurichi küünis, mis paiknes praeguse kultuurimaja ees parkimisplosi kohal ja lammutati põllumeeste seltsimaja ehitamisele asumisel 1912. a.

Käesoleva sajandi alguses, kui oli 1902. a. jaanuaris tööd alustanud tütarlastekooli hinges hoidmiseks kibedasti vaja raha hankida ja juuri asjad muudki mammonat vajavad kultuurilised ettevõtmised, hakati juba tihedamini pidusid pidama. Ruumidena kasutati tütarlastekooli suurt klassi (praegu koolimaja Pikk 23 puittiib). Selle otsast eraldas väikese toakese lahtivõetav sein, mis pikali asendis moodustas lava. Siis veel juba mainitud Lurichi küüni, Müüriku mõisa küüni Müürikul ja ka 1894. a. valminud Vao vallamaja (praegu kivihoone Väike-Maarjas Pikk 8) kohutusaali. Aga nende saamisega oli igakordsete kõrvaltingimuste tõttu raskusi.

Ruumikitsikust ja selle takistavat mõju kultuurielule hakati kohapeal tunnetama juba XIX sajandi eelviimasel kümnendil, kuid esialgu jäi kõik ehituskruundi ja energiliste algatajate puudumise taha pidama. Siis ostis põllumeeste selts 1910. a. ära A. Lurichi talu Sandhof I ning soodsat situatsiooni taibates tuli Jakob Tamme järel kihelkonnakooli juhatajaks valitud Märt Meos välja mõttega, et Väike-Maarja vajab hoonet, kus saaks kooride ja orkestrite tegevusele, ent samuti draamaharrastusele kindlalt jalad alla panna ning ühtlasi suuremaid pidusid, koosolekuid ja näitusi pidada.

Ideed hakkas kohe innukalt propageerima Jakob Liiv. KooS tutvusid Märt Meos, Jakob Liiv ja Andres Allast Eestil tolleaegsete suuremate seltsimajadega Vaivaras ja Narvas ning M. Meos veel ka Palamuse, Jõgeva ja Valga seltsimaja ja «Vanemuise» teatrihoonega. Saadud kogemuste põhjal telliti 1912. a. algul Tartu ehitusmeistrilt ja arhitektilt Fromhold Kangrolt seltsimaja tarvis projekt ja nagu 1912. a. «Perekonnalehest» nr. 24 (lk. 189) nähtub, pandi praegu Pikk 2 asuvale majale nurgakivi 6. mail 1912 ning hoone valmis erakordselt kiiresti — sama aasta oktoobriks. See sai teoks tänu M. Meose tublile varustajatööle ja J. Liivi pidevale tegutsemisele ehitusplatsil järelevaatajana ja arvestajana. Viimase tegevuse kõrval kirjutas J. Liiv maja avamiseks veel spetsiaalselt näidendi «Vare» ja õpetas selle osalistele kätte. Avamise luba saadi aga alles 22. detsembriks. Sel päeval toimus pidulik osa, järgmisel päeval aga esitati pärast ulatuslikku kontserti J. Liivi uus näidend.

Maja valmimisele järgnes ehitusvõlgade tasateenimine pidudega, sest kogu vajalik raha oli kokku laenatud. Kõik need pidud tulid muidugi täita publikut kokkumeelitava eeskavaga. Seega tähendas Väike-Maarja Põllumeeste Seltsi maja valmimine märgatavat elavnemist kohalikus muusikaelus ja lavategevuses, aga ka mitmesuguste kursuste korraldamisel. Samuti leidsid seltsimajast peavarju kohalik laenu- ja hoiuühisus, raamatukogu, iga-aastased põllumajandusnäitused, 1—2 Väike-Maarja Ühisrealaalgümnaasiumi klassi, söökla-puhvet ja mitmed üksikisikudki, nende hulgas hilisem filoloogidoktor Villem Altoa, kes oli siis Koonu-Ärina kooli õpetaja, ning tuntud pedagoog ja paljude matemaatikaõpikute autor Arnold Vihtman. Tuudur Vettik tegi selles majas proove ja korraldas paar muusikapidu oma esimese kooriga, mille ta moodustas oma kaasõpilastest Väike-Maarja kihelkonnakoolist 1913. a.

Pärast II maailmasõda sai senisest Väike-Maarja Põllumeeste Seltsi majast Väike-Maarja rahvamaja. Algul toimus seal vaid kinoetendused, peeti vahel mõni pidu ja koguneti tähtpäevade puhul. Katsetati pisut näitemänguagagi ning püüti elustada orkestrit ja segakoori. Tõsisete pingutuste järel õnnestuski aastail 1949—1950 segakooriga tegeusnud Inno Aaretil viia 12 lauljat XIII üldlaulupeole.

Tegevus elavnas, kui 1950. aastal sai rahvamajast rajoonide moodustamise järel kultuurimaja. Ka Väike-Maarja naaberkülanõukogudes hakkas isetegevus jalgu alla saama ning 22. juulil 1951 teostus Porkunis Väike-Maarja rajooni I laulupäev, millest Väike-Maarja Kultuurimaja võttis osa ligi 40-liikmelise segakooriga A. Abeli juhatusel. (Jargnel)

VÄIKE-MAARJA KULTUURIMAJA 75

EDUARD LEPIK

2.

13. juulil 1952 peeti Porkunis II laulupäev koos rahvakunstiõhtuga. Seal võis näha juba puhkpilliorkestreidki Tiit Karise juhatusel. Väike-Maarja Kultuurimaja näitering esitas P. Rummo libreto järgi seatud sõnalise vabaõhulavastuse «Tasuleegid», mille lavastas Jullo Talpsepp.

19. juulil 1953 saavutas Väike-Maarja noor estraadiorkester T. Karise juhatusel klubiliste asutuste vabariiklikul ülevaatusel aukirja.

27. juunil 1954 oli Porkunis rajooni III laulupäev koos rahvakunstiõhtuga. Väike-Maarja Kultuurimaja saatis sinna segakoori, puhkpilliorkestri (juhatas J. Aru) ja näiteringi A. Korneitsuki komöödiaga «Ukraina steppides» (lavastas B. Lülle).

1954. aastal sai kultuurimaja segakoor uue, energilise juhi, kelle tööd kroonis XIV üldlaulupeol saadud aukiri. Uue koorijuhi Ella Lillo ajal hakati praktiseerima väikesi vokaal- ja instrumentaalansambleid. Seesugune tava on tõusude ja mõonadega väldanud tänaseni. Kõige kiiremini saavutas tunnustuse naisansambel, kes juba 1956. aastal sai kultuuriasutuste vabariiklikult ülevaatuselt aukirja.

1954. aasta kujunes tõusu alguseks ka puhkpilliorkestri-le. Siis töötasid sellega paralleelselt J. Aru ja E. Venig. Pandi erilist rõhku noorte värbamisele ja väljaõpetamisele. 24. juunil 1955 võidi nõnda alustada iseseisva noorteorkestriga, kuhu kuulusid keskkooliõpilased.

26. juunil 1955 tuldi Porkuni lauluväljakule kokku rajooni IV laulupäevaks. Kultuurimaja ja keskkooli koore juhatas seal E. Lillo. Debüteeris kultuurimaja rahvatantsuring, mis oli loodud alles aprillis. Selle tööd juhtis algul Virve Alev, hiljem Elsa Stube. Draamaring esitas seekord vabaõhuetendusena A. Kitzbergi «Libahundi» (lavastas J. Talpsepp).

Väike-Maarja Kultuurimaja rahvatantsuringi tegevus on jätkunud tänaseni, mõnel aastal kuni kolme rühmaga. Ringi hingeks kuni Väike-Maarjast lahkumiseni (1970) oli Maie Veldi (kultuurimaja tööle asudes Veskar, praegu Orav). Teda abistas Ilme Sein, kes seda tööd on paljude aastate jooksul ka hiljem teinud. Mõningaid rühmi on juhtinud Helmut Lepa. Lasterühmadega on agaralt tegutsenud Aino Lukman.

1957. aastal algas kultuurimajas intensiivne lavategevus, sest seda tööd hakkasid lepingu alusel juhtima Asta ja Jullo Talpsepp. Sealpeale sai igal aastal esitamisküpsiks 2–5 lavastust, neist üksikud kultuurimaja koosseisuliste töötajate juhendamisel. A. Talpsepp korraldas ka mõned etlemisseminarid.

1957. aastast hakati energiliselt otsima uusi töövorme. Veel samal aastal rakendati kultuurimaja praktikas esmakordselt agitatsioonibrigaadi moodust. Katsetati mitmesuguseid rakendusliku iseloomuga ringe (sulgudes on antud esmakordne tegevusaasta) nagu aiandus- (1957), kodukultuuri- (1959), foto- (1959), auto-moto- (1959), võimlemis- (1961), õmblemis- (1965), naiskäsitöö (1969), male-kabe- (1969) ja kudumisring (1969). Mõni neist elas vaid aasta, mõni paar-kolm, mõned (kuigi vaheaegadega) ka pikema aja kestel.

1965 sai alguse kultuuriülikool (tervis, kunst, kodukultuur) ja järgmisest aastast noortekohvik. Ehkki üksikuid perekonnaõhtuid oli korraldatud varemgi, võitsid need erilise populaarsuse 1970-ndail aastail. Kujunes tavaks kutsuda õhtu naelaks kohale mõni nimekas estraadikunstnik või solist.

Paralleelselt ringitõega tegeldi 1959. aastast alates veel üksikute võimekate vokaalsolistide, etlejate ja karaktertantsijatega.

Väike-Maarja rajooni V laulupäevale Porkunisse saatis kultuurimaja 28. juunil 1959 puhkpilliorkestri (28 mängijat, juhatas E. Venig), rahvatantsijad (6 paari, juhatas M. Veskar) ja segakoori (29 lauljat, juhatas Heino Sein).

Rajooni VI laulupäevale Porkunisse 26. juunil 1960 saatis kultuurimaja segakoori, puhkpilliorkestri ja segarahvatantsurühma. Kultuurimaja näitering esitas A. Liivese «Linnud lahkuvad pesast».

Kui Väike-Maarja rajoon 28. märtsil 1962 liideti Rakvere rajooniga, saatis Väike-Maarja Kultuurimaja 23. ja 24. juunil 1962 Rakvere rajooni laulupäevale Vallimäele puhkpilliorkestri E. Venigu juhtimisel (oli ühtlasi puhkpilliorkestrite üldjuht) ning sega- ja naisrahvatantsurühma M. Veldi juhatusel.

Põhja-Eesti naiskooride laulupäeval Rakveres 27. ja 28. juunil 1964 oli Väike-Maarja Kultuurimaja taas esindatud ainult rahvatantsijate ja puhkpilliorkestriga. See tulenes sellest, et koor hakkas 1960-ndail aastail kokku kuivama, sest puudusid süstemaatilised proovid ja noori ei suudetud kaasa tõmmata. Puhkpilliorkester tegutses samal ajal E. Venigu ja J. Aru kaksikjuhtimisel mõneti stabiilselt, aga temagi koosseis kahanes tasapisi vananemisest tulenevate väljajangemiste tõttu, kaasa arvatud kauaaegne dirigent Jakob Aru (6. septembril 1976).

1970-ndate aastate algul asus kultuurimaja segakoor uuesti tõusuteele, sest 1969. a. sügisel võttis selle juhatamise oma õlgadele suur koorilaulentusiast Arno (Arnold) Kasemaa.

1974. aastal asutas kultuurimaja pensionäride klubi, mille ülesandeks on organiseerida vanaduspuhkusele läinule kultuurilist meelelahutust — näituste ja muuseumide külastamist, vestlusõhtuid, sünnipäevade tähistamist jne.

Kui Väike-Maarja Kultuurimaja läks Väike-Maarja kolhoosi bilanssi, tehti majale kapitaalremont, kunstikombinaadilt «Ars» telliti uus sisekujundus ja Eesti praeguselt silmapaistvaimalt puuskulptuuride viljelejalt G. Markelovilt fuajee seina kaunistamiseks taies, mis kujutab selle maja ehitamise mõtte algatajaid ning tegelikke teostajaid Märt Meost ja Jakob Liivi.

Võduveres 25. novembril 1987. a.